

Wnioski z 6. Ogólnopolskiej konferencji „Kontrole i kary w gospodarce odpadami”

W dniach 11-12 lutego 2026 r. w Warszawie odbyła się 6. Ogólnopolska konferencja „Kontrole i kary w gospodarce odpadami”. Wydarzenie to stało się kluczową platformą do konstruktywnej, a momentami bezkompromisowej wymiany opinii pomiędzy przedstawicielami administracji publicznej a praktykami sektora odpadowego.

W ramach zorganizowanych studiów panelowych, do dyskusji zasiedli przedstawiciele urzędów marszałkowskich, wojewódzkich inspektoratów ochrony środowiska, Państwowej Straży Pożarnej, prawnicy oraz eksperci branżowi. Uczestnicy dyskusji podjęli próbę zdefiniowania obecnych wyzwań oraz kierunków rozwoju sektora, kładąc szczególny nacisk na kontekst przeprowadzanych kontroli oraz kar nakładanych przez organy administracji. Nie była to tylko wymiana doświadczeń, ale przede wszystkim zderzenie teorii przepisów z gospodarczą rzeczywistością.

Efektom tej merytorycznej debaty jest sformułowanie szeregu istotnych wniosków, które mają na celu nie tylko diagnozę problemów, ale przede wszystkim realną poprawę funkcjonowania branży odpadowej. Poniżej przedstawiamy najważniejsze postulaty wypracowane w toku rozmów.

I. Wnioski w zakresie kontroli Inspekcji Ochrony Środowiska (WIOŚ)

Dyskusja dotycząca praktyki kontrolnej ujawniła systemowe problemy na linii inspekcja – podmiot kontrolowany:

- **problem nadużywania kontroli pozaplanowych i kwestia skarg**

Przedsiębiorcy i prawnicy podnoszą zarzut, że inspekcja nadużywa trybu kontroli pozaplanowych, wykorzystując skargi jako pretekst. Głównym problemem jest utajnianie treści skargi – przedsiębiorcy chcą znać zarzuty (czego dotyczy skarga), a nie dane skarżącego, aby móc się merytorycznie bronić, co często spotyka się z odmową urzędów. Inspektorzy wskazują jednak na lawinowy wzrost liczby zgłoszeń (często generowanych przez aplikacje i systemy) i presję społeczną, która zmusza ich do reagowania, nawet jeśli zgłoszenia bywają bezzasadne;

- **zmiana charakteru kontroli z doradczej na restrykcyjną**

Uczestnicy dyskusji zauważają, że rola kontroli zmieniła się na przestrzeni lat – kiedyś pełniła funkcję audytu i dawała szansę na poprawę, obecnie skupia się na wymierzaniu kar, nawet za drobne uchybienia. Wynika to w dużej mierze z decyzji ustawodawcy, który przeniósł wiele naruszeń z kodeksu wykroczeń (mandaty) do sfery administracyjnych kar pieniężnych, czyniąc decyzje o karze obligatoryjnymi („wymierza”, a nie „może wymierzyć”);

- **pułapka nadmiernie szczegółowych decyzji administracyjnych**

Zwrócono uwagę, że obecne decyzje administracyjne są niezwykle obszerne i precyzyjne (określają np. miejsca magazynowania co do metra), co sprawia, że każde minimalne odstępstwo staje się naruszeniem warunków zezwolenia. Inspektorzy podczas kontroli muszą literalnie weryfikować zgodność stanu faktycznego z tymi szczegółowymi zapisami. Rekomenduje się, aby przedsiębiorcy sami sporządzali wnioski o decyzje, dbając o ich realność i elastyczność, zamiast zlecać to „w ciemno” firmom zewnętrznym;

- **kontrowersje wokół „wiedzy eksperckiej” i klasyfikacji odpadów**

Duże emocje budzi praktyka inspektorów polegająca na kwestionowaniu kodów odpadów (szczególnie w transporcie) wyłącznie na podstawie oględzin i tzw. wiedzy eksperckiej, bez badań laboratoryjnych. Przedstawiciel inspekcji przyznał, że ocena morfologiczna to nie to samo co ustalenie kodu, ale bronił tego narzędzia jako metody walki z fałszowaniem dokumentacji. Prawnicy zalecają żądanie pobrania prób do badań przez akredytowane laboratoria w przypadku sporu;

- **wpływ przepisów przeciwpożarowych i systemowych na rynek**

Restrykcyjne przepisy (np. zakaz składowania odpadów palnych, wymogi ppoż.) zostały wprowadzone w odpowiedzi na pożary nielegalnych składowisk, ale doprowadziły do „duszenia się” rynku odpadami z powodu braku infrastruktury do ich legalnego zagospodarowania. Prowadzi to do patologii, gdzie przestępstwa odpadowe stają się bardziej opłacalne i obciążone mniejszym ryzykiem niż np. handel narkotykami;

- **rola list kontrolnych (check-list)**

Wprowadzenie list kontrolnych ma na celu ujednoczenie i usprawnienie procedur, dając przedsiębiorcom jasność co do zakresu kontroli. Ma to również zmobilizować inspektorów do lepszego przygotowania się, choć czas na przeprowadzenie czynności może być ograniczony.

II. Wnioski z perspektywy urzędów marszałkowskich

Panel z udziałem przedstawicieli urzędów marszałkowskich wskazał na bariery systemowe i konieczność pilnych zmian legislacyjnych:

- **konieczność wprowadzenia rozszerzonej odpowiedzialności producenta (ROP)**

Bez wdrożenia ROP-u i zaangażowania producentów, samorządy i przedsiębiorcy „dochodzą do ściany” w kwestii osiągania wymaganych poziomów recyklingu. Obecne działania często przypominają „kreatywną księgowość”, a bez systemowego wsparcia finansowego i organizacyjnego ze strony producentów, dalszy wzrost poziomów recyklingu będzie nierealny;

- **problem niejedności interpretacji przepisów („16 księstw”)**

Istnieje wyraźna potrzeba ujednoczenia interpretacji przepisów prawa w skali całego kraju. Obecnie podejście do tych samych zagadnień różni się w zależności od województwa. Urzędy marszałkowskie deklarują chęć współpracy i omawiania list rozbieżności, aby zapewnić przedsiębiorcom pewność prawa;

- **nadmierna szczegółowość decyzji administracyjnych**

Zarówno urzędnicy, jak i prawnicy zgadzają się, że decyzje (pozwolenia) są zbyt obszerne i szczegółowe. Im bardziej szczegółowa decyzja, tym łatwiej podczas kontroli wykazać jej naruszenie (np. przesunięcie pojemnika o metr). Postuluje się powrót do decyzji bardziej ogólnych, opartych na literze prawa, bez nadmiarowych wymogów;

- **niska jakość wniosków składanych przez przedsiębiorców**

Urzędnicy wskazują, że jakość decyzji zależy od jakości wsadu (wniosku). Często wnioski przygotowywane przez pełnomocników są fatalnej jakości, obszerne ponad miarę i niespójne,

co wydłuża procedury. Zaleca się, aby przedsiębiorcy mieli większą świadomość tego, o co wnioskuje;

- **niedoskonałość systemu BDO**

System BDO jest krytykowany za brak narzędzi analitycznych i modułów raportowania. Utrudnia to weryfikację sprawozdań i zmusza urzędników do ręcznej pracy na arkuszach kalkulacyjnych lub korzystania z zewnętrznych nakładek;

- **rola kontroli: edukacja kontra sankcje**

Urzędy marszałkowskie widzą swoją rolę w kontrolach raczej jako doradczą i weryfikacyjną, a nie *stricte* represyjną (w przeciwieństwie do organów ścigania zajmujących się „szarą strefą”). Kontrole (również te wspólne z WIOŚ-em) są traktowane jako element edukacyjny także dla samych urzędników wydających decyzje, pozwalający skonfrontować dokumentację ze stanem faktycznym;

- **problemy kadrowe w gminach**

Duża rotacja pracowników w gminach utrudnia skuteczną sprawozdawczość i edukację w zakresie osiągania poziomów recyklingu. Nowi pracownicy często nie mają wystarczającej wiedzy ani czasu (np. na wyliczenia powierzchni biologicznie czynnej, która pozwala na zaliczenie do poziomów recyklingu miejsc z kompostownikami), co przekłada się na wyniki całego województwa.

Podsumowanie

Tegoroczna konferencja wysyła jasny sygnał: system gospodarki odpadami wymaga nie tyle kolejnych sankcji, co uspołnienia przepisów, wdrożenia mechanizmów finansowania (ROP) oraz powrotu do partnerskiego dialogu na linii urząd – przedsiębiorca.

Jako organizatorzy deklarujemy dalsze zaangażowanie w promowanie tych postulatów i przekazanie niniejszych wniosków Głównemu Inspektorowi Ochrony Środowiska oraz do Ministerstwie Klimatu i Środowiska.

